

петдесетилетието 1917—1967 година, а възможно е, и малко по-късно. Уверен съм, че изкуството на социализма ще създаде този нов тип роман. Всички ние го очакваме. А той ще има за културата, за целия живот на западното общество и за останалия свят не по-малко значение от Спътника, който оказа грамадно въздействие върху обществено-политическия и цялостния живот на човечеството.

ЕВГЕНИЙ ЕВТУШЕНКО ЗА СЪВЕТСКАТА ПОЕЗИЯ

Поместваме в съкратен вид изказването на Евгений Евтушенко за съветската поезия, напечатано в списание „Молодой коммунист“, кн. 10, 1962, под заглавие „Ние сме наследници на велика поезия“. Изпускаме цялата част от изказването, посветена на руската класическа поезия, в която се срещат блестящи, проникновени характеристики на руските поети.

Евтушенко е безспорно най-щедро надареният, най-яръкият представител на младото поколение съветски поети, оформило се в годините след XX конгрес на КПСС. За неговата поезия са характерни остра чувствителност към гражданските и нравствени проблеми на социалистическото общество, младежка непримиримост към всякакъв фалш, мъртва закостенялост и чиновническо високомерие. В нея звучат чистият глас на неподкупната правда, дълбока искреност и откровеност, гражданското вълнение на човек, вдъхновен от величието и светостта на комунистическия идеал. Последните му стихотворения „Страхове“ и „Наследниците на Сталин“ свидетелствуват за гражданската зрялост и мъжество на поета, за зоркия му поглед, за умението му да вижда нещата в тяхната същност и дълбочина и да се не бои да ни ги покаже. Тъкмо тези качества на неговата поезия събират винаги пълни аудитории и правят от Евтушенко любим поет на днешната съветска младеж.

Статията на Евтушенко има пряко отношение към разговорите за младата съветска поезия и към общосъюзното съвещание на младите писатели в Москва през декември тази година.

И. Ц.

Прекрачил през декадентските школи и школички, както Гьливер през градчетата на лилипутите, в руската поезия се втурна недодялано Маяковски.

Той не се побираше в схемите, измисляни от заобикалящите го хора, далеч по-ниски от неговия гьливеровски ръст.

Подписвайки се под декларации, които призоваваха да се изхвърли Пушкин от парахода на съвременността, той в действителност беше живото продължение на всичко най-хубаво в руската поезия.

Ако Блок възприе революцията като музика, Маяковски я възприе като повседневна работа.

Като съжаляваше за печалната съдба на словото, губещо първичната си сила, Гумилъв писа:

Мы ему поставили пределом
скудные пределы естества.
И, как пчелы в улье опустелом,
дурно пахнут мертвые слова.

Маяковски чувствуваше, че „улицата се гърчи без език, — тя няма с какво да вика и разговаря“. На Гумилъвия реквиem на словото, Маяковски противопоставя своя химн на словото:

Слово —

полководец човечьей силы!...

Маяковски съзнателно напусна „градинарството на поезията, жена капризна“. Авторът на извънредно сложни по своята образност поеми „Облак в гащи“ и „Флейта-гърбнак“ писа и агитки за РОСТА, и фейлетонни стихове.

Той разбираше, че „трябва да се извлече републиката от калта“ и всичките си сили отдаваше за това, знаейки, че много негови стихотворения ще умрат „както умираха безименни при щуромете нашите бойци“.

Нападаха го и от двата фланга. Снобите крещяха, че „се е предал на болшевиките“, а някои догматици го упрекваха зарад футуристичното му минало и в най-добрия случай го наричаха снизходително „спътник“.

Но Маяковски си оставаше верен до край на революцията, каквито и етикети да му залепваха.

Много копия са счупени на дискусиите по въпроса как да се учим от Маяковски.

Някои мислят, че да следваш Маяковски — значи да пишеш праволинейни агитки. Тези хора забравят обаче какви гигантски изменения станаха след неговата смърт в живота, а следователно и в психологията на нашия народ. Културата на нашите читатели необичайно нарасна.

Много неща, които Маяковски трябваше да обяснява на своите читатели едва ли не по срички, сега са изминат етап, като азбуката.

Много неща, които Маяковски трябваше да доказва с бой, сега са нещо съвсем естествено.

Ето защо да пишеш само агитки и да декларираш, че с това следваш Маяковски, значи да опощяваш паметта на поета. Ако беше жив Маяковски, сега той щеше да пише съвсем по друг начин. И на литературния фронт той би водил борба не толкова против усложнеността, която според мен не представлява реална опасност за сега, а против примитивността, особено крещица в нашето небивало сложно време.

Но това, което си остава и ще остане безсмъртно у Маяковски, са може би не методите, а самият дух на революционна борба.

Ние трябва да се учим от духа на революционна борба у Маяковски, формите на която се изменят, но духът на който си остава все същият дух на непримиримост, несъвместим с „позорното благоразумие!“

Неотдавна един от космонавтите каза в своето интервю, че негов любим поет е Есенин.

За целия свят нашите космонавти са олицетворение на героичен оптимизъм. И ето изведнъж — Есенин. . . Същият Есенин, чието име дълго време бе синоним на липсваща безизходност в тълкуванията на вулгаризаторската критика. Сега Есенин се издава в огромни тиражи, но не бива да забравяме как някога се опитваха да го оградят от читателя с помощта на заплашителни етикети. Не бива да го забравяме, защото това не трябва да се повтаря никога! Наричаха циник човека, който написа:

Счастлив тем, что целовал я женщин,
мил цветы, валялся на траве
и зверье, как братьев наших меньших,
никогда не бил по голове.

Върви им на критиците, щом критическите престъпления остават ненаказани.

Неотдавна американският поет Роберт Фрост ми разказа:

— Идва при мене млад човек и се представя: „Аз съм поет“. Нима не разбира той, че да кажеш така, все едно е да се представиш „Аз съм добър човек“.

Действително, истинският поет не може да бъде лош човек — тогава той не е истински.

Есенин бе сложен човек — раздиран от много противоречия, но душата му беше чиста и светла като тъничка руска брезичка, със зелено облаче от листа.

Фалшивите поети често се преструват на личности без недостатъци, излети от един къс метал.

Истинският поет застава винаги като на длан пред читателите си, с всичките си грехове. Читателите прощават греховете на истинските поети, защото виждат у тях главното — тяхната добра и нежна душа. Колкото и безгрешни да изглеждат поетите без добра и нежна душа, те никога няма да станат близки на читателите.

Есенин е близък на толкова широк кръг от хора поради своята безпределна откровеност.

Ние трябва да се учим от доверчивостта на Есенин, от неговата нежност към хората и зверовете.

На Запад разпространяваха слухове, че поезията на Пастернак е забранена у нас. Най-добрият отговор на тези слухове е неотдавна излязлата книга с негови стихове и готвещото се сега по-пълно издание.

Спомняте ли си колко високо ценеше Маяковски поезията на Пастернак, макар че в много отношения не беше съгласен с него?

„Отношението към поезията — писа Маяковски в статията си „Как се правят стихове“ — трябва да бъде като отношението към жената, както е в гениалната строфа на Пастернак:

В тот день, всю тебя, от гребёнок до ног,
как трагик в провинции даму шекспирову,
носил я с собою и знал на зубок,
штался по городу и репетировал. . .“

Едно от най-забележителните качества на поезията на Пастернак е нейната обрзност, често пъти замайваща със своята внезапност:

Кавказ был весь как на ладони
и весь, как смятая постель

Синее оперенья селезия
Сверкал за Камою рассвет.
Точно Лаокоон,
будет дым
не трескучем морозе,
оголясь
как атлет,
обнимать и валить облака.

Стихът на Пастернак пулсира, звъни, свети, той има своя аромат.

Светът на Пастернак е обемен като ябълково клонче, което се подава направо в зрителната зала от стереоекрана.

Ние трябва да се учим от много поетични качества на Пастернак — в това число от образността и обемеността на поетичния му свят.

Високи са върховете на руската поезия!

Високите примери обаче трябва да възбуждат високи пориви!

Тези поети аз смятам за най-значителни в руската литература. Но нашата поезия е безмерно богата.

Аз не споменах такива поети, като умния и вгълбен в себе си Баратински, буйния и многобагрен Павел Василев, и пълния с революционен, грубоват патос Борис Корнилов.

От всеки един от тях има на какво да се поучим.

Още ни се струват живи неотдавна напусналите ни Луговской и Заболоцкий. Ние трябва да се учим от постоянната юношеска романтика на Луговской и от тържествената възвишеност на Заболоцкий.

А нима няма на какво да се учим от живеещите до нас съветски поети? Няма да изброявам утасналите вулкани. Ще назова реално действащите поети — разбира се, само някои от тях.

Ние трябва да се учим от сериозността на Твардовски, от завършеността на Ах-

матова, от сърдечното внимание към хората на Смеляков, от умната усмивка на Светлов, от взривната сила на Кирсанов, от метафоричността на Мартинов, от напрегнатостта на Антоколски, от неприкритата грубоватост на Слушки, от философската размисъл на Винокуров.

Ние трябва да съчетаем в себе си всичките им най-хубави качества, като останем същевременно такива, каквито сме си.

И, разбира се, ние трябва да се учим един от друг, без да се възгордяваме от собствените си малки или големи сполуки.

За съжаление често пъти пак критиката играе неблагоприятна роля. Вместо да обединява младите поети, тя ги противопоставя един на друг.

Ние сме представители на поколение, което се роди през тридесетте години и се формира духовно след смъртта на Сталин и след XX конгрес на партията.

Ръцете на нашите врѣстници държат кормилото на комбайните, лостовете на станове, копчетата от пултовете на атомните електростанции. А в нашите ръце преми-нава днес съдбата на руската поезия.

Ние трябва да разкажем на нашата страна и на целия свят за своето поколение — за неговите проблеми и противоречия, за неговите борби и стремежи.

И кой, ако не ние, ще разкажем какво е донесло то в действителност и какво носи със себе си!

Младите поети говорят вече за това.

Я со скамьи студенческой
мечтаю, чтобы зданья
ракетою ступенчатой
взвивались в мирозданья!

А. Вознесенский

Мне нравятся эти ребята —
проходчики древней горы.
Простая их речь грубовата,
а лица чисты и добры.
Работа мне нравится эта.
в которой превьше всего —
идти, удаляясь от света,
чтоб снова достигнуть его.

Б. Ахмадулина

Мы ждем.
Мы знаем:
Нам уже
пора
из зала ожаданий
в зал
совершенний...

Р. Рождественский

Ярость первого ветра
не милует моря.
Пусть безжалостность века
не минует меня!

В. Цыбин

Често пъти упрекуват новото поколение поети, че то не пази традициите на „комсомолската поезия“.

Но от времето, когато Безименски възкликваше:

Ах, Комсомолля! Мы — почки
твоих раскидистых ветвей —

се измени самият Комсомол.

И ако днешната комсомолска младеж чете с такава любов и Вознесенски и Ахмадулина, и Рождественски, и Цибин и други поети, нима това не показва, че те са комсомолски поети и без да декларират това?

Могат да ми възразят, че не всички стихотворения на тези поети приличат на току-що цитираните, че често в техните стихове липсва непосредствен граждански патос.

Но според мен граждански са всички стихотворения, които правят хората по-добри, дори най-интимните от тях на пръв поглед, а чисто лична работа на поетите си остават винаги дори най-свръхгражданските стихотворения, когато те не докосват човешките души.

На това ни учи целият опит на руската поезия.

И пред нас стои нелесната задача да обобщим този безценен опит.

Андрей Вознесенски не навлезе, а нахлу в поезията като ракета, оставяйки след себе си горяща опашка от главозамайващи метафори, неочаквани избухвания на ритъма, разсипвайки ослепителните искри на римите си.

Мисля, че в нашата поезия още не е имало поет, който толкова силно да е чувствувал с цялото си същество бясната скорост на атомния век и да се е отдавал на тази скорост.

В стиховете на Вознесенски светът е представен такъв, какъвто той може да се представи само при стремително движение — деформирано мяркащ се и хаотично раздробен. Той е препълнен с врязващи се в очите и веднага изчезващи ярко оцветени петна и с отразено за миг като в лъч на прожектор лице.

Отгук произтича непрякото виждане на света, а виждането му само в съгъсени образи:

И так же весело и свойски,
как те арбузы у ворот.
земля мотається в авоське
меридианов и широт.

Блещут,
будто турбины,
белых рыбин бока.

Може би за пръв път в поезията се употребяват така смело и дори бих казал нахално такива чисто съвременни образи. Но с този бърз поток от образи понякога не се разкрива, а се засенчва реалният свят, и в това число самият Вознесенски.

Понякога Вознесенски прилича на фонтана на площад „Пушкин“, който съскайки и блестейки всяка минута мени цветовете си. Ако гледаш продължително тази умело оцветена от прожекторите вода, можеш да забравиш какъв е естественият ѝ цвят.

Ето защо макар и да обичам „атомната образност“ в стиховете на Вознесенски, все пак той ми харесва повече тогава, когато престава поне за секунда да лети в създадения от самия него вихър и вижда света и себе си в такива подробности, които не могат да се забележат при мигновеното мерване.

Смятам, че най-хубавото му стихотворение е „Есен“, проникнато от истинско нежно чувство. А то понякога излиза така, че Вознесенски в своя вихрен полет няма кога да чувствава.

И все пак искам рязко да възразя срещу всякакви опити да се дискредитира поета, стигащи например до такива неприлични нападки, като статията на Казимир Лисовски в списание „Сибирские огни“ (кн. 4—1961 г.): „Трудно е да се разбере как в нашите списания и издателства излизат стихотворенията и книгите на Вознесенски, в които той се наслаждава и любовно възпява най-ниските, най-тъмните страни в човешката душа, принизяващи човека, поставящи го на четири крака“.

А ето и укорът на Ашот Харнакерян от трибуната на форума на писателите от южните области (сп. „Дон“, юли 1962 г.): „Не мога да наблюдавам без възмущение превземките на Андрей Вознесенски, който сам се е обявил за новатор, като си служи

с няколкостотин рими, взети на заем от Хлебников, Ходасевич, Цветаева и Северянин и с помощта на тези рими се опитва да изразява мъгливи приумици, хаос, смислова бързаница“.

Това ли се нарича възпитание на талантите, към което ни призовава партията? Но аз се заричам да не говоря за критиците.

На Владимир Цибин, както и на Вознесенски е присъща стремителност, но не стремителност на ракетата, а на руската тройка, неудържимо зазвъняла със звънчетата си и вслушваща се в своите звънчета.

При скоростта на тройката светът се представя по-подробен, отколкото при скоростта на ракетата.

И за това дори, без да прибегва към кондензирани образи, Цибин умее да забележи как

Стояла май, не плакала,
как возле яра ивинка,
чуть-чуть сугуловатая.
И лишь в губах дрожливинка
теплела виноватая.

Каква тънка и съвсем не псевдонародна дума „дрожливинка“. Ако урбанистът Вознесенски въвежда в поезията голям брой градски обрати на речта, то стихотворенията на Цибин са поръсени със сочни народни изрази, както тревата с капки роса.

Макар че някои тъй обичат да противопоставят Вознесенски и Цибин, аз смятам, че между тях има много общи неща — в това число и общи недостатъци.

По-специално и на двамата не им достига психологическа дълбочина при разкриване характера на лирическия герой, поради което някои политически декларации увисват във въздуха.

За разлика от Цибин и Вознесенски, Бела Ахмадулина не може да бъде упрекната в излишна скорост и в произтичащата от това хаотична раздробеност на света.

Нейният свят е закръглено затворен.

Може би затова стихотворенията на Ахмадулина са по-ювелирно отшлифовани, по-дисциплинирани в ритмично отношение. Те са даже леко старомодни:

Влечет меня старинный слог.
Есть обаянье древней речи.
Она бывает наших слов
и современнее и резче.

Ако говорим за живописиста, то сигурно и Джококондата е старомодна, но нима не остава вечно съвременна тържествената плавност на нейните линии?

И Ахмадулина поразително чувства тържествената плавност на поезията.

Тази плавност обаче често пъти я приспива, кара я да забравя за широтата на света. Светът не е само плавен.

В стиховете на Ахмадулина не достига рязкост, тъй характерна за нашето време.

А ето у Рождественски тази рязкост е в изобилие. Тъкмо на него бих искал да пожелаем да не забравя за плавността и музикалността. На характера на Рождественски е чужд акварелният и дори масленият рисунък.

Той рисува с въглен, с голям замах.

Неговите шрихи са широки и темпераментни.

В дымной комнате
машут крыльями
опоздавшие птицы газет.

Но често пъти тези шрихи са просто небрежни. Особено зримо се чувства това в римите: стелет — денег, новостей — день, суботы — борода, ругаться — Кастро.

ТРИФОН ВЪЛОВ

НЕИЗВЕСТНИ ПИСМА НА АНТОН СТРАШИМИРОВ ДО НАЙЧО ЦАНОВ

В архивния фонд на Найчо Цанов (1857—1923)¹ се съхраняват 11 писма,² а в ръкописния отдел на Народната библиотека „В. Коларов“, София — 3 писма³ на А. Страшимиров, изпращани от 1900 до 1903 г. от София⁴ до Н. Цанов във Видин. Писмата обхващат период на интензивно икономическо развитие и политически борби у нас. Настрани от тях не е останал и Страшимиров, който се е свързал по това време с демократите от групата на Н. Цанов. В 1902 г., заедно с Н. Цанов, Т. Г. Влайков и други той бил избран за първи път за народен представител в XI обикновено народно събрание.

Обнародването на писмата ще допринесе за изясняване някои моменти из живота и дейността на Страшимиров, идеологическите му зигзаги и стремеж да заеме активно, правилно и честно отношение към съвременните му социални и културни проблеми. Редом с това, съдържащите се в писмата сведения допълват и изясняват картината на общественния живот, на взаимоотношенията на политическите партии и групировки от епохата, засягат интересни въпроси от македонското революционно движение, от революционните борби на руския пролетариат и прегресивна интелигенция, рисуват неизвестни страни от дейността на Г. Делчев, П. К. Яворов, К. Христов, Ц. Церковски и други.

По-голямата част от писмата са в лошо състояние, със сериозно повреден и избледнял текст, скъсани и изгнили. Десетилетия наред за тях не са полагани никакви грижи. Те бяха открити заедно с целия фонд на Н. Цанов, захвърлени в шайги и сандъци на един таван във Видин, потънали в прах и засипани със сняг. От събраните положителни данни се вижда, че кореспонденцията на Цанов (който лично е полагал извънредно големи грижи за архивата си и я е държал в изправност) след неговата смърт е служила за подпалване на печки и по такъв начин безвъзвратно са загубени за поколенията както писма на Страшимиров, така и писма на Д. Благоев, В. Благоева, Г. Кирков, К. Христов, П. П. Славейков, Ал. Константинов, д-р К. Кръстев, Т. Г. Влайков и много други, с които Цанов е бил в преписка. Писмата са без дати и място на написването⁵. Приблизителната им датировка се установява посредством текстологичен анализ и справки с други източници, като са запазени всички езиково-стилни особености на оригиналите. Правописът е нормализуван, а за отделни особени случаи са дадени пояснения под линия.

¹ ОДА Враца, ф. 81. арх. ед. 19.

² Едно от тях, заедно с две телеграми е обнародвал Ив. Василев в Известия на Института за литература при БАН, кн. XI, стр. 200—201, 1961 г.

³ М. Въгленов в сп. „Литературна мисъл“, г. II, кн. I, стр. 115—116, 1958 г. също е обнародвал едно от тези писма.

⁴ През 1897—1899 г. А. Страшимиров е бил учител във Видинската гимназия. В 1899 г. заради сблъскване с изборджийски шайки, които искали да бият един беззащитен селянин, той бил уволнен и станал коректор в Русе, а след това учител в Педагогическото училище в Казанлък. В 1900 г. след груб инцидент с кмета на града, който е бил вулгарен убиец, Страшимиров е бил телеграфически уволнен заедно с всички учители в страната и отишъл в София.

⁵ С изключение на пор. № № 1 и 6.